

Nejstarší skupinu tvoří zřejmě potomci těže romanizované populace, ze které pocházejí i Furlani. Žije na pobřeží, což jí umožnilo úzké vztahy s ostatním obyvatelstvem lagun severního Jadranu, včetně města Benátek. Snad táto skutečnost vysvětluje, proč se jazykový vývoj oblasti tolik liší od toho, kterým prošlo vnitrozemí. Tito lidé totiž mluví benátským jazykem ve třech diatopických podobách: mluvami přístavů Maranu a Gradeže a ještě nářečím *bisiac* (bizjak).

Další skupina mluvící benátským jazykem je výsledkem dlouhodobého asimilačního procesu, který počal dobytím Furlanska Benátskou republikou v roce 1420. Je klasickým případem „jazykového parašutismu“: nejdříve nejvyšší společenské vrstvy začaly napodobovat jazykové návyky nových pánů, a tak se staly vzorem pro měšťany. Ve většině měst — hlavně v nížině — nejlépe postavené rodiny používají benáťštinu, i když ovládají alespoň pasivně i furlanštinu. Zvláštním případem pak je pevnost Palmanova, založená v roce 1593 a zalidněná přistěhovalci z Benátska.

Na jihozápadě a na jihovýchodě oblasti se asimilační proces šíří po venkově a posouvá jazykovou hranici ve prospěch nářečí Trevisa na západě a nářečí Terstu na východě.

Třetí, nejmladší, skupina Italů jsou přistěhovalci po dobytí Itálii v letech 1866 až 1918. Pocházejí z nejrůznějších krajů státu, takže většinou ztrácejí původní vlastní rysy a jejich děti umí jenom spisovnou italštinu a regionální italštinu Furlanska. Žijí ve městech a v pohraničí — ve Furlansku sídlí třetína italského vojska.

1.3 Ve Furlansku žije 55 000 Slovinců (Stranj, 1989). Osídlení Slovanů začalo v 8. století, ale tenkrát jim Langobardi zabránili ve vstupu do nížiny. Tam se dostali v 10. století, protože bylo potřeba zalidňovat kraj po útocích Uhrů. Toto druhé osídlení zanechalo obrovské stopy v toponomastice, dokonce i v pomístních jménech. Ale místní slovanské obyvatelstvo bylo už dávno asimilováno Furlany a tento proces, o kterém nic nevíme, je snad největší mezerou v našich znalostech dějin Furlanska. V každém případě by stálo za to o tom bádát a zaměřit bádání i na furlanský jazyk, protože toto téma bylo dosud zanedbáváno ze sociopolitických důvodů — určitě ne z nedostatku látky. Hlavně by bylo zajímavé zkoumat, zda právě toto slovanské územní pásmo se nemohlo podílet na oddělení Furlanska z Pádské nížiny.

Ve východní hornaté části oblasti se neobjevil do našeho století sklon k asimilaci. Jedná se o kraj obydlený jenom Slovinci, který vlastně přímo sousedí se Slovinskou republikou. Povodí řeky Nadiža (*Benečija*) si dlouho (do 19. století) zachovalo, díky zvláštní samosprávě v rámci Benátské republiky, starodávné rysy předfeudální společnosti.

Mluví se pěti nářečím, která všechna patří k přímořské skupině. Některá poskytují překvapivě izoglosy společné se západoslovanskými jazyky,

jako *g > h* anebo předponu *ve-* místo *iz-*. Nesrozumitelné pro obyvatele jiných údolí je osobitě rezijanské nářečí, o kterém psal Baudouin de Courtenay. Kromě nářečí a spisovné slovinštiny se používá i spisovný jazyk založený na nářečí nadižského povodí.

1.4 Kromě Románů a Slovanů nacházíme ve Furlansku i představitele Germánů. Jsou to obyvatelé tří horských vesnic nedaleko od hranic s Rakouskem. Ves Tischelwang je dokonce jazykovým poloostrovem bavorského nářečí zilského údolí. Zbývající dvě — Pladen a Zahre — jsou středověké osady horníků.

V minulosti Němci měli značný podíl na složení furlanské šlechty. Dlouho i panovníci oblasti — patriarchové — byli německé národnosti a jejich dvůr byl střediskem německé kultury, na kterém působili důležité osobnosti jako Walter von der Vogelweide. Ještě za Rakouska žila v Gorici nezanedbatelná německá obec státních úředníků. Tam i místní židé často mluvili německy.

1.5 Ve Furlansku jsou přítomní i Romové. Žijí hlavně v táborech na předměstích. Většinu tvoří Sintové, kteří v minulosti kočovali po Furlansku, Benátsku, Rakousku, Chorvatsku, Slovinsku. V současné době už nekočují — cestují méně než „gadžové“.

2.1 Úřední jazyk Furlanska je italština. V obcích okolo Gorice, ale nikoli ve městě, se úřední život odehrává především slovinsky a silniční ukazatele jsou dvoujazyčné.

Na většině území používají furlanštinu místní správní celky jenom v neformálních situacích — na schůzích zastupitelstev se mluví furlansky, zápisy se píšou italsky. Dvoujazyčné tabule při vstupu do obce jsou teď časté, ale první pokusy skončily zatčeními provedenými vojenskou policií, která ve Furlansku splňuje úkoly týkající se zachování veřejného pořádku.

V Pladnu je situace podobná jako u Furlanů. Tam jsou dvoujazyčné i nápisy na veřejných budovách. Při vstupu do vesnice bylo povoleno umístit tabuli s jejím německým názvem v podobě turistického poučení.

2.2 Velmi složitá je otázka spisovných jazyků. Celé obyvatelstvo ovládá alespoň pasivně italštinu. Problémy s jejím aktivním použitím mají překvapivě hlavně Italové, kteří mají jako mateřštinu benáťštinu. Tento jazyk se v minulosti používal úředně a mluví jím kolem 5 000 000 osob (naš odhad). Byla v něm vytvořena bohatá beletrie se jmény známými i mimo Itálii už v minulosti (na příklad Carlo Goldoni 1707—1793), ale také v současné době (Biagio Marin 1891—1985; z Gradeže!). Dokonce na univerzitě v Terstu a Padově někteří učitelé zkoušejí v tomto jazyce.

Slovinci ovládají spisovný jazyk hlavně okolo Gorice. V jiných oblastech jím mluví jenom vzdělanci. Proto, jak jsme se už zmínili, plní úkoly spisovného jazyka 'povýšená' podoba místního nářečí (v Benečije) anebo přímo italština.